
Nenechme se deprimovat žebříčky

Nenechme se deprimovat žebříčky

LIDOVÉ NOVINY

3.4.2012 Lidové noviny Strana 29 Akademie, autor: JAN KOUCKÝ ALEŠ BARTUŠEK

Vezmeme-li v úvahu počet obyvatel, není na tom Česko, pokud jde o výkonnost a kvalitu vysokých škol, zas tak špatně

Která škola je nejlepší? Jak jsou na tom s kvalitou vysokoškolského vzdělání jednotlivé země? V médiích a v odborných publikacích ve světě, ale i u nás se stále častěji objevují různé mezinárodní žebříčky hodnotící a srovnávající úroveň a kvalitu jednotlivých vysokých škol. Je to přirozený důsledek globalizačních procesů, které vysokoškolské soustavy jednotlivých zemí postupně propojují do celosvětového komplexu, a vytvářejí tak konkurenční prostředí na celosvětovém „vysokoškolském trhu“.

Mezi nejvýznamnější žebříčky patří především Academic Ranking of World Universities (ARWU), který byl v roce 2004 zveřejněn jako vůbec první, dále pak QS World University Ranking (QS), THE World University Ranking (THE), SCImago Institutions Ranking (SCImago) a na Evropu zaměřený CHE Excellence Ranking (CHE).

Stavět na nich je však ošidné. Obsahují totiž celou řadu oprávněně kritizovaných nedostatků, které se do výsledků samozřejmě promítají. Neškodí tedy podívat se také na méně viditelnou tvář žebříčků a na způsoby, jak jsou vytvářeny. Podrobnější rozbor, který zpracovalo Středisko vzdělávací politiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, ukazuje na dva hlavní okruhy problémů.

Vylepšený obraz Irska Zapravě je nesporné, že žebříčky zvýhodňují školy z anglicky mluvících zemí. To se příznivě promítá do jejich hodnocení, přestože to neodráží jejich kvalitu. Vylepšuje to umístění škol například z Irska, Nového Zélandu nebo z Austrálie.

Problémem je i fakt, že se většina žebříčků zaměřuje především na nejsnáze měřitelné ukazatele, jako je výkonnost škol ve vědě a výzkumu (do žebříčku se tedy nemůže prosadit například sebelepší umělecká škola nebo výborná škola zaměřená na celoživotní vzdělávání). Tím žebříčky redukovat rozmanitost funkcí vysokých škol na jedinou dimenzi, a pomíjejí tak funkce ostatní. Jejich tvůrci se snaží různými způsoby tyto nedostatky omezovat, takže neustále dochází k metodologickým změnám.

O významnou inovaci se pokouší například QS World University Ranking (dříve THE-QS World University Ranking). Je sice nadále částečně založen na tzv. tvrdých datech, jako je počet citací vědeckých prací vzniklých na škole a citovaných v jiných časopisech a publikacích, počet akademických pracovníků na jednoho studenta nebo podíl zahraničních studentů a učitelů, vychází však také z údajů dvou velkých celosvětových šetření mezi akademiky a mezi zaměstnavateli absolventů vysokých škol. Výsledky obou velkých šetření přitom mají v celkovém hodnocení QS poměrně vysokou váhu - dohromady padesát procent.

Pro nás, kteří se ne a ne probíjeme dopředu, je však zajímavé podívat se ještě na další věc, a to, jakou roli hraje v umístění velikost země. Vždyť Česká republika má například třicetkrát méně obyvatel než USA!

Tak tedy: Jak na tom v mezinárodním srovnání skutečně jsme, vezme-li se v úvahu také počet obyvatel? O tom vypovídá ukazatel výkonu vysokého školství konstruovaný jako podíl celkového součtu bodů všech vysokých škol určité země umístěných v daném roce v žebříčku QS vzhledem k počtu obyvatel této země.

V nejnovějším vydání žebříčku zpracovaného výzkumnou skupinou QS pod názvem QS World University Rankings 2011 je publikováno a hodnoceno celkem 700 nejlepších světových vysokých škol. Nejvýše umístěná vysoká škola získává 100 bodů a od ní se odvozuje skóre škol ostatních.

Česko zabodovalo čtyřikrát, nejvíc Univerzita Karlova Českou republiku reprezentují v žebříčku čtyři školy: Univerzita Karlova obsadila 276. místo a získala 39 bodů, České vysoké učení technické se umístilo na 501.-550. pozici a má 20 bodů. Masarykova univerzita skončila na 551.-600. místě a dostala za ně 16 bodů, Vysoké učení technické se ocitlo v poslední stovce sedmi set vybraných škol (601. plus) a získalo deset bodů.

Výsledky takového srovnání jsou více než zajímavé (více najdete v tabulce na následující straně) a některé z nich skutečně stojí za zaznamenání. Například už jenom fakt, že nejúspěšnější jsou vzhledem k velikosti populace své země vysoké školy v Irsku, Švýcarsku a na Novém Zélandu, tedy vesměs z malých zemí.

Výsledky však také potvrzují, že pro vysoké školství v USA jsou charakteristické velké vnitřní rozdíly. Na jedné straně působí ve Spojených státech několik stovek výborných škol s vysokou mezinárodní kvalitou a prestiží, ale na druhé straně je zde ještě podstatně větší skupina škol (v USA je celkem evidováno více než čtyři tisíce vysokých škol, z nich však například více než polovina nabízí pouze dvouleté studium), jejichž úroveň je jen velmi průměrná nebo podprůměrná. Z bývalých socialistických zemí jsme na tom nejlépe Překvapit mohou také výsledky tzv. zemí BRIICS (Brazílie, Rusko, Indie, Indonésie, Čína a Jihoafrická republika), které jsou považovány za nastupující velmoci 21. století. Přestože se počet škol z těchto zemí zařazených do žebříčku QS za šest let téměř zdvojnásobil (z 36 na 67), počet získaných bodů se nezvýšil ani o deset procent. Znamená to, že nejlepší školy z těchto zemí si v průměru svoji pozici nezlepšily a ty nově zařazené se umístily spíše ke konci žebříčku. Navíc zvýšení počtu bodů je téměř celé absorbováno rychlým tempem růstu populace zemí BRIICS.

Potvrzují se tak například slova významného indického experta Viveka Wadhwy, který v prestižním americkém časopisu Foreign Policy upozorňuje, že hospodářský růst Číny a Indie v posledních letech není podporován vzdělávacím systémem, ale probíhá jemu navzdory. Dvě třetiny absolventů indických vysokých škol nejsou podle tohoto zdroje na trhu práce vůbec zaměstnatelní a ve firmách musejí projít další několikaletou přípravou, než se dostanou na úroveň absolventů ze zemí OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj).

Naopak podstatné zlepšení mezi roky 2005 až 2011 zaznamenaly především vysoké školy ze zemí Jižní Ameriky. Nejvíce se zvýšila úspěšnost vysokých škol Chile (počet škol v žebříčku vzrostl ze dvou na devět; pět z nich je však na pozicích 601. plus a umístění nejlepší pokleslo o dvě pozice). Dařilo se také Argentině a Kolumbii.

Úspěšný vývoj mají za sebou také Jižní Korea (počet škol v žebříčku vzrostl z osmi na 17, nejlepší si navíc polepšila z 93. na 42. místo), Jihoafrická republika (počet škol v žebříčku vzrostl ze dvou na pět, nejlepší si navíc polepšila z 281. na 156. místo) a Irsko (počet zařazených škol se zvýšil z pěti na osm).

Polsko se v žebříčku propadlo Naopak ne právě pozitivní vývoj má za sebou Slovinsko. Jeho výkon utrpěl za posledních šest let nejvýrazněji. V žebříčku sice zůstala jediná vysoká škola, University of Ljubljana, ale klesla ze 418. místa na dělenou pozici 551.-600.). Podobně jako Slovinsko jsou na tom Thajsko (počet škol zařazených do žebříčku sice vzrostl z šesti na osm, ale zhoršilo se jejich umístění) a Polsko (v žebříčku zůstaly čtyři vysoké školy, všechny se ovšem umístily na horších pozicích).

Příliš se však nevedlo ani Francii, Řecku a některým dalším evropským zemím. Ve svém celku však bývalé komunistické země Evropy ztratily více než západoevropské státy a je zřejmé, že neudržely svou dynamiku z předcházejícího období.

Česká republika v ukazateli výkonu vysokého školství v roce 2011 obsadila 28. místo na světě, což je stejné umístění jako v roce 2005. Bodově si sice polepšila, ale přesto ji od 27. Itálie odděluje větší bodová mezera. Vzhledem k velikosti své populace má však Česko úspěšnější vysoké školy než například Maďarsko, Polsko nebo Slovinsko a z bývalých socialistických zemí je na tom vůbec nejlépe. Jak si stojíme v porovnání se světem Analýza údajů z celosvětových žebříčků QS z let 2005 a 2011 ukazuje, že přinejmenším některé české vysoké školy s delší tradicí dosahují poměrně vysokého komparativního standardu. V ukazateli celkového výkonu vysokého školství Česká republika v žádném případě nezaostává za postavením v jiných srovnávaných oblastech.

Například v případě hrubého domácího produktu připadajícího na jednoho obyvatele jsme s 18 288 dolary na 39. místě na světě, v ukazateli očekávané délky života pro nově narozené jsme se 77,7 roky 41. na světě. Podobné je to i s ukazatelem konkurenceschopnosti, který počítá Světové ekonomické fórum - tam držíme 38. místo. V indexu lidského rozvoje OSN jsme na 27. místě na světě. Mírně zaostáváme jen v indexu korupce Transparency International: jsme až 53. na světě.